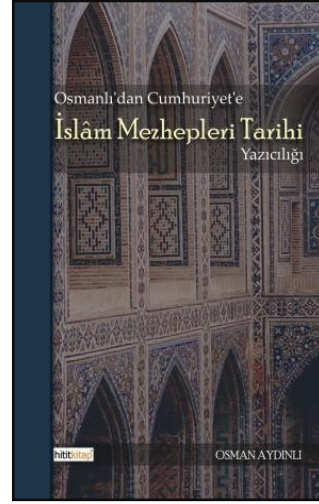

Osman Aydınli, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslâm Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı*, Hititkitap Yayınevi, Ankara 2008, 384 s.

Hazırlayan: Halil İbrahim ŞİMŞEK *

Mutezile üzerine yaptığı akademik araştırmalarıyla tanıdığımız Osman Aydınli, İslâm Mezhepleri Tarihi Yazıcılığı'nın Osmanlı'daki tarihî serencamını ortaya koyan yeni bir çalışmaya imza atmıştır. Elimizdeki eser içerdiği konu açısından alanında Türkiye'de yayımlanan ilk kitap olma özelliğine sahiptir. Birincil kaynaklara dayalı ve yoğun bir çalışmanın sonucunda hazırlandığı belli olan eser, söz konusu alana ilgi duyanlar açısından oldukça doyurucu bilgiler içermektedir. Basım hayatında ilk kitabı olarak böyle özel bir alana ait çalışmayı yayınlayan Hititkitap Yayınevi yetkililerini bu cesaretlerinden ve emeklerinden dolayı tebrik etmek gerekir. Çünkü Çorum gibi yayın yapma imkânlarının oldukça sınırlı ve sorunlu olduğu bir şehirden ulusal ve uluslararası boyutta okuyucuyla buluşturmanın zorlukları göz önüne alındığında bu durum daha iyi anlaşılacaktır.

Aydınli, bu eserinde, din anlayışındaki farklılaşmaların kurumsallaşması sonucu ortaya çıkan mezhepleri ve İslâm Düşüncesi'nin genel gelişimini, Osmanlı dönemini merkeze alarak ana hatlarıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Eserde Osmanlı döneminden başlayarak günümüzü de içine alacak şekilde oldukça uzun bir süreç İslâm Mezhepleri Tarihi yazıcılığı açısından mercek altına alınmıştır.

Kitabın çatısı, kendi içinde üç temel süreç üzerine inşa edilmiştir. İlki, Osmanlı'nın kuruluşundan Tanzimat'a kadar geçen yükseliş, duraklama ve geri-

* Yrd. Doç. Dr., Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi

leme dönemlerini içine alan süreçtir. Bu dönemlerde ortaya çıkan Eş'arî, Maturidî, Şî'î ve tasavvufî makâlât-fırak geleneklerinin tanımlanması, bunların nitelikleri belirlenerek ortaya konulmuştur. Özellikle Osmanlı medrese eğitiminde Eş'arî geleneğini öne çıkaran etkenler ve dönemin koşulları da değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar geçen dönem mezhepler açısından irdelenmiştir. Osmanlı tarihinde önemli kırılma noktalarından biri olan Tanzimat'tan sonraki süreçte hem teknolojik hem de ilmî anlamda etkin rolü olan Batı ve dolyısıyla "Şarkiyatçılık" kurumunun İslam bilimleri üzerindeki tesirine değinilmiştir. O. Aydınlı, Batı'nın bu güçlü etkisinin ayırımında olan Osmanlı aydınının ve din bilginlerinin, Batı'nın teknolojik gelişmesi ve bilim anlayışı karşısında kendini yenileme gereksinimi duyduğundan söz etmektedir. Bu bağlamda yazar, diğer dinî ilimlerde olduğu gibi İslâm Mezhepleri Tarihi alanında da bazı yeni arayışların başladığını ifade etmektedir. I. Ve II. Meşrutiyet dönemlerinde meydana gelen fikrî tartışmalar Mezheplere bakışta değişim ve açılımların geliştirilmesini sağlamıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında İslâm Mezhepleri Tarihi bilimi ve yazıcılığında metodolojik anlamda önemli gelişmelerin yaşandığı belirtilmektedir. Bu çerçevede mezheplerin teşekkülünün incelenmesine yönelik usûlün gelişimine etki eden faktörler, söz konusu etkileşimin boyutu ve bunların İslâm düşüncesine sağladığı katkı irdelenmiştir. Bundan dolayı bugün mevcut olan İslâm Mezhepleri Tarihi disiplininin oluşum ve gelişiminde altyapı vazifesi gören, bu ilmin metodolojisinin şekillenmesinde önemli etkisi olan *Dârü'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Dergisi'*nde yer alan makalelerin tahliline de yer verilmiştir.

Osman Aydınlı, eserinde Müslümanların geleceğinin, bilimin ve doğru bilginin gücüne sahip olmaya bağlı olduğundan söz etmektedir. Ona göre, tarihsel süreçte Müslümanların sözü edilen alanda elde ettiği bilgi ve tecrübe birikiminin bilimsel yöntemlerle doğru bir şekilde değerlendirilmesi, anlaşılması ve eleştirel düşüncenin içselleştirilmesi gerekir. Eserin orijinal yanlarından biri de ele alınan disiplin bağlamında Osmanlı döneminin düşünce yapısının ana hatlarıyla ortaya konmasıdır. Yapılan araştırmalarda Emeviler ve Abbasiler dönemindeki mezhep hareketlerinin haritası az çok ortaya konulmasına karşın, Türklerin İslâm'ı benimsemelerinde etkin olan mezhepler, Selçuklular ve Osmanlılar zamanındaki mezhep hareketleri gibi konular henüz yeterince çalışılmış değildir. Sonuç olarak elimizdeki bu eser, söz konusu dönemlere ilişkin sözü edilen boşluğu giderecek nitelikte görünmektedir.